

GLOSSE ȘI PALIMPSESTE CRITICE

Iulian Băicuș

e s e u

CORECTBooks

Iulian BĂICUȘ

**GLOSSE ȘI PALIMPSESTE
CRITICE**

ESEURI DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Editura Virtual

2013

ISBN (e): 978-606-684-359-1

Avertisment

Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului sub orice formă este sancționată conform legilor penale în vigoare.

Ne puteți vizita la:

Cuprins

Eseul 1. Sei Shonagon versus Murasaki Shikibu.....	6
Eseul 2. Marcel Proust. Timpul regăsit	9
Eseul 3. Umberto Eco și problema românilor din Italia	10
Eseul 4. Tenia și parazitul.....	11
Eseul 5. Ivanov sunt eu!	12
Eseul 6. Eco, Saramago și blogul.....	15
Eseul 7. Scriitorii mei preferați	17
Eseul 8. Pe Marte totul staționează.....	18
Eseul 9. Fiodor Dostoievski și românii.....	20
Eseul 10. Haruki Murakami sau despre muzica internă a literaturii	23
Eseul 11. Osamu Dazai. Amurg.....	35
Eseul 12. Japonia pe marginea unei căni de ceai aburite.....	37
Eseul 13. Mihail Bulgakov, de la roman la serial TV	44
Eseul 14. Pierre Boule, Planeta maimuțelor	46
Eseul 15. Cărțile și filmele unei supraviețuiri miraculoase.....	47
Eseul 16. Jurnalul lui Mihail Sebastian și cel al Annei Frank	51
Eseul 17. Poem fără titlu	55
Eseul 18. Yukio Mishima – ultimul samurai al scrisului	57
Eseul 19. Surorile Makioka de Junichiro Tanizaki.....	67
Eseul 20. Ernesto Sabato a devenit nemuritor!	70
Eseul 21. Cine l-a ucis pe Palomino Morero?	72
Eseul 22. Scrisorile lui V.Havel către soția sa, Olga.....	73
Eseul 23. Portret de semiotician sau romancier italian, Umberto Eco	75
Eseul 23. Povestea tîrfelor mele adormite.....	87
Eseul 24. Cîteva cuvinte despre Adolfo Bioy Casares, sau despre A.B.C.-ul prozei latino-americane	88
Eseul 25. Jose Saramago, Evanghelia după Iuda	89
Eseul 26. Melania Mazucco, Incipit Vita Nuova	93
Eseul 27. Julio Cortazar, Armele secrete	95
Eseul 28. Dieta, creatorii și sonetul italian	96
Eseul 29. Doi poeți italieni moderni, Cesare Pavese și Eugenio Montale	98
Eseul 30. Cesare Pavese, Meseria de a muri frumos	99
Eseul 31. O anecdotă cu Umberto Eco.....	101

Eseul 32. Grădini și filosofi	102
Eseul 33. Despre pisicile japoneze sau Motanul are cuvântul.....	106
Eseul 34. Toni Takitani și Tampopo	108
Eseul 35. Hiroshi Teshigahara îl traduce în imagini pe Abe Kobo	110
Eseul 36. Abe Kobo, un prozator japonez postmodern.....	112
Eseul 37. Rabinadrath Tagore, Scrisori rupte.....	113
Eseul 38. Lev Tolstoi, Jurnalul unui geniu	116
Eseul 39. Albatrosul ucis. Anton Pavlovici Cehov, Pescărușul.....	121
Eseul 40. Un cadou cu cărți grele. Exorcizarea demonilor mei din teoria literaturii	126
Eseul 41. Alessandro Baricco sau arta de a crea o lume de pap și de mucava	129
Eseul 42. Mircea Eliade despre Italo Svevo.....	133
Eseul 43. Yasunari Kawabata, laureat al premiului Nobel pentru literatură	135
Eseul 44. Cu Ismail Kadare pe urmele adevărului	139
Eseul 45. Aldous Huxley, romancier și teist	142
Eseul 46. Kenzaburo Oe și Matei Călinescu, două experiențe personale.....	148
Eseul 47. De ce fierbe copilul în mămăligă.....	151
Eseul 48. Continuări sau rescrieri?	152
Eseul 49. Rent, Lola, rent!	154
Eseu 50. Resurse John Galsworthy.....	155
Eseul 51. Italo Calvino, sau parfumul ficțiunii fără sfârșit	156
Eseul 52. Dino Buzzati, un romancier al realismului magic italian	160
Eseul 53. O țară tristă, plină de umor... ..	162
Eseul 54. „Nu contează cât de lung am părul...”	164
Eseul 55. Mo Yan sau Dai Si Jie?.....	166
Eseul 56. Witold Gombrowicz sau arta de a (nu) scrie un roman.....	168
Eseul 57. Milan Kundera sau râsul ca terapie antitotalitară	172
Bibliografie extrem de sumară.....	178

Dedicație

Pentru Mayumi, muza acestui volum. Arigatou, gozaimashta!

Eseul 1. Sei Shonagon versus Murasaki Shikibu

Nu ai cum să înțelegi literatura japoneză dacă sari peste cele două opere fundamentale, **Însemnările de căpătîi**¹, cum sună traducerea în românească a **Cărții de pernă**, by the way ea îi aparține Stancăi Cionca, sau romanul rivalei acestei gheișe, Sei Shonagon, cel numit **Genji Monogatari**, scris cam în aceeași epocă de Murasaki Shikibu, există o variantă prescurtată tradusă din franceză de Henriette Yvonne Stahl, dar eu am consultat ediția în două volume tradusă de Edward G. Steidecker². Nu ai cum să sari peste cele două cărți, prima este doar o listă de stări sufletești, care datorează enorm poeziei sau caligrafiei chinezești sau japoneze sau tehnicii hai-ku, cu așa numitele heretopii sau heteronomii cu precizarea că unii dintre itemi enumerați sunt stări sufletești sau calități sau defecte morale, ca-n fragmentele eseistice care apar intercalate cu rol de reatrdement în romanul lui Marcel Proust, observația îi aparținea lui Mircea Eliade care încă din epoca interbelică remarcase deja romanul pentru poezia sa intrinsecă: „*Pasiunea ei pentru frumos îi transfigurează întreaga viață. Fiecare pas și fiecare cuvînt îi evocă imense rezerve de emoție estetică. Își face din viață un rezervor de emoții rafinate, nuanțate, rarefiate, pe care le descarcă orice: un nor, un vers, un rîs de fată, un zbor de pasăre, o scrisoare sau o părere*”. Trăirea propriu-zisă nu este nici ea nici măcar pentru o secundă ignorată, căci tînărul Mircea Eliade e obsedat ca întreaga lui generație de conceptul de “autenticitate.” “*Bărbații erau pentru ea companioni pentru o scenetă sau personaje mute pentru un decor*”. Decor ar trebui înțeles aici în sensul etimologic, de *decorum*, cel din limba latină. Deși accentul cade cumva tot pe spectacol, pe cel teatral, și cred că intuiția lui Mircea Eliade e corectă, influența teatrului de curte asupra autoarei cărții de pernă e absolut remarcabilă. În afară de portretul Împăratului, ușor idealizat, samurarii și demnitarii curții sunt înfățișați cu cruzime, cu maximă luciditate, aș adăuga eu. Evadînd într-o lume paralelă, cea a artei și a ceremonialului, ea trăiește estetizînd, după cum bine observă tînărul Mircea Eliade: “*Odată scrie că luna e frumoasă noaptea, că norii sunt frumoși, cîntecele păsărilor sunt frumoase: “orice sunet e admirabil noaptea, afară de țipetele pruncilor*”. *O mărturisire care prețuiește cât un manifest. Căci pe Sei Shonagon o jignește suferința, pentru că e individuală, e în afară de ritmul mulțumirii generale, e anarhică și urîtă. De câte ori nu rîde de bieții cerșetori sau țărani simpli pentru că sunt copleșiți de ursita lor urîtă, păgubiți de lumina frumosului. Atunci se întoarce cu mai multă pasiune la viața ei de risipă și emoție rară, viață fascinantă într-un*

¹ Sei Shonagon, *Însemnări de căpătîi*, traducere de Stanca Cionca, București, Rao International Publishing, 2004

² Murasaki Shikibu, *The Tale of Genji*, Translated and with an Introduction by Edward G. Seidensticker, 1997

palat de sticlă.”

Dincolo de lecția de ceremonialitate și curtoazie pe care ne-o dau astăzi **Însemnările de perne**, by the way cartea nu prea are nicio legătură cu poemul cinematografic al lui Peter Greenway. Erotismul din carte, destul de vag, a fost transferat de regizorul englez în pură pornografie. Oricât de deschis aș fi experimentului vizual, am fost șocat de cruzimea imaginilor, cred că numai prin filmele lui Alain Robbe Grillet, da acesta a fost și regizor de film, sau scenarist, am mai văzut faze atât de sângeroase, oricum cred că regizorul britanic a avut de unde să se inspire, dat fiind că imaginarul colectiv japonez, de la mituri la pornografie mustește de violență. Personal mie însă Sei Shonagon nu mi se pare atât de japoneză, cred că celebrele liste sunt importate din China iar sensibilitatea ei e mai curând chinezească, caligrafia ei era chineză, dar oricum era din câte se pare o femeie foarte educată. Shonagon era o porecla, însemna sfetnic mic. E haioasa și instructiva prefata traducatoarei, doamna Stanca Cionca. Dacă Mircea Eliade o laudă pentru cruzimea ei, apropiată de conceptul de conceptul de „autenticitate” interbelic, atunci se pare că e o autoare remarcabilă. Le bate la puncte pe colegile ei britanice, pe surorile Brönte sau pe Jane Austen, mai curând obsedate de ideea casatoriei. Oricum tind să-i dau dreptate lui Mircea Eliade, societatea japoneză din era Heian era puternic ritualizată, iar ceremonialul definește perfect și Japonia zilelor noastre. Distanța culturală față de România e uriașă pentru că românii nu prea pun accent pe etichetă, pe dimensiunea aceasta a rafinementului convertit în plan social. Personal nu mă dau în vînt după statele bogate, care și-au pierdut eticheta. Nu-mi plac americanii pe care îi inviți acasă și se urcă imediat cu cizmele pe masă. Japonezii și britanicii sunt niște excepții, după părerea mea. În ambele țări cea mai prețuită e modestia.

Prin anul 2007 mi-am cumpărat din nou volumul lui Sei Shonagon, prima variantă, cea englezească am împrumutat-o cuiva care nu mi-a mai restituit-o. De atunci nu mai împrumut cărți, chiar cu riscul de a părea lipsit de colegialitate. E un jurnal personal, sau cel puțin așa pare până în prezent. Nu aș vrea să închei fără să o laud pe Sofia Coppola, autoarea scenariului filmului **Lost in Translation**, fata marelui regizor american Francis Ford Coppola, pe care l-am revăzut recent și care mi s-a părut un rafinat discurs despre incomunicarea umană și despre acea distanță culturală care separă cultura japoneză de restul lumii. Iar imaginea cuplului care vine să facă poze la poarta uriașă de lemn din Kyoto pe care am văzut-o și eu de la zece metri distanță mi s-a părut superbă, mai ales că mireasa purta un kimono alb de ceremonie din mătase care cântărește vreo 80 de kilograme.

Cred că **Însemnările de pernă**, cu superbe liste de păsări, de flori, de lucruri care te înveslesc sau îți fac inima să-ți bată mai tare, de lucruri dragi de altădată sau de lucruri nesuferite, de altfel cartea se înscrie într-o tradiție japoneză a descrierii lumii prin obiecte, un soi de metonimii ale unui univers cultural dispărut, cred că ceva asemănător se întâmplă în romanul **Exuvii** al Simonei Popescu. O superbă lecție de luciditate, administrată de o femeie poetă dar care s-a convertit într-o

romancieră care a trăit cu mult timp înainte de Marcel Proust, dar care ar putea fi precursoare desăvârșită pentru marele prozator francez, strămoașa lui literară perfectă.

În privința lui **Genji Monogatari** acesta este un roman de dragoste, în cincizeci de capitole, un romance perfect, în care un rafinat și destul de idealizat prinț, moare brusc pe la jumătatea cărții și rupe în două narațiunea, după episodul morții prințului Genji partea despre rîul Uji se umple de un ciudat realism dar și de un fior de pesimism care te lasă pe gânduri, criticii japonezi dar și traducătorul englez cad de acord că-n aceste capitole Murasaki Shikibu a creat primul erou din romanul medieval sau din romanul modern în general, de altfel am vizitat muzeul consacrat cărții chiar în acest orașel, Uji, situat în vecinătatea marelui oraș medieval Kyoto, un muzeu extrem de modern și iubit de japonezi, de altfel există mai multe ecranizări ale romanului și mai multe manga pornind de la acesta, iar Genji Monogatari exprimă la fel de bine sufletul japonez, kokoro, ca și romanele lui Kawabata, gravurile sau stampele lui Hokusai sau filmele lui Kurosawa. Pe lângă influențele poeziei haiku sau haka importate din China romanul poartă în mod clar și amprenta romanului chinez, la prima lectură mi s-a părut destul de apropiat ca stil de **Visul din pavilionul roșu**, scris de Cao Xueqin, și interpolat de un alt scrib, Gao cel care a adăugat ultimele 40 de capitole ale cărții și i-a dat finalul pe care îl cunoaștem azi, cei doi fiind părinții spirituali ale romancierilor chinezi Mo Yan sau Dai Sijie, căci vrem sau nu vrem romanul a apărut în China și apoi a trecut în Japonia, cel european, de care se ocupă Toma Pavel în sinteza sa, Gîndirea romanului, apare în Grecia sau Imperiul roman, ceva mai devreme, mă refer la capodoperele lui Longos, **Dafnis și Chloe** sau la cele ale lui Apuleius sau Petronius, **Măgarul de aur** sau **Satyricon**. Cine se decide să citească romanul acesta scris de Murasaki shikibu are surpriza să descopere o sensibilitate și un rafinament al curții ieșite din comun, cu toate că a fost scris în jur de anul 1006, romanul pare a fi scris chiar ieri, iar capacitatea de analiză sufletească a autoarei japoneze este pur și simplu uluitoare, dacă l-ar fi citit Lev Tolstoi autorul celor două romane care aveau să impună o bornă în evoluția romanului european, **Anna Karenina** și **Război și pace** ar fi fost cu siguranță destul de invidios pe capacitate lui Murasaki San de a recrea lumea curții imperiale, cu toate iubirile și intrigile ei de palat.

Nu-i o lume sensibiloidă ci una foarte dură, cu reguli clare de etichetă și de protocol, care nu pot fi încălcate de nimeni și cu atît mai mult de o gheișă sau de una din favoritele imperiale, din acest motiv autoarea nu are cum să descrie scenele de alcov dar este maestră absolută a povestirii de dragoste, ea fiind capabilă să transmită acel fior liric al sufletului feminin chiar dacă peste Genji Monogatari a curs cam un mileniu de existență.

Eseul 2. Marcel Proust. Timpul regăsit

Am urmărit recent un film foarte interesant, **Timpul regăsit**, o adaptare după ultimul roman din ciclul *În căutarea timpului pierdut*, care pornește chiar de la momentele premergătoare morții lui Marcel Proust, în prima scenă acesta îi dictează lui Celeste Albaret, servitoarea sa, de care era legat printr-un soi de cordon ombilical, unul dintre capitolele cărții, apoi renunță din cauza dificultății sale de respirație. Tipul era ușor ipohondru, imaginați-vă un bărbat de 50 de ani care nu se dădea jos din pat, nu respira aer curat, se ascundea de soare după perdele, era terorizat de parfumuri de roze din cauza particulelor de polen, nu mânca deloc seara, era chinuit de incapacitatea lui de a digera, avea constipație, nu putea respira cum se cade, etc. Lista completă a afecțiunilor de care suferea Proust o găsiți la Alain de Botton, în audio-book-ul **How Can Proust Change my Life**. Prin contrast fratele său Robert Proust, care a urmat cariera medicală a tatălui a fost sănătos ca un taur, în copilărie fuseses călcat de o căruță dar accidentul nu a lăsat nicio urmare iar pe front chiar în urma exploziei unei obuz care căzuse chiar lângă cortul unde funcționa spitalul militar de campanie în care opera un soldat, suferise un episod de surzenie, dar și-a revenit în mod miraculos. Filmul francez, cu marea actriță franceză Catherine Deneuve în rolul contesei de Guermantes, pornește de la ultimul volum al ciclului și privește în paralel biografia lui Marcel și pe cea a lui Marcel Proust, la un moment dat însă cele două se amestecă, încât nu mai poți realiza care este Autorul și care este Naratorul, fapt care nu se întâmplă însă în roman. Nu am cum să le compar, vorba lui Ibrăileanu, analiza este net superioară creației și nu ai cum să o transpui cinematic, dar filmul a captat foarte bine atmosfera destul de snoabă a *Verdurinilor*, a surprins foarte bine câteva episoade din roman, cum ar fi episodul idilei lui Robert cu Rachel, *quand du Seigneur*, episodul spargerii ceșcuței de porțelan, ca-n **Rondelurile de porțelan**, scrise de Alexandru Macedonski, descrierea farfuriilor pictate și decorate cu cele mai delicate motive florale din Japonia, China sau Germania, momentul în care Autorul descoperă fascinat jurnalul fraților Goncourt, pe care i-l împrumută Gilberte și îl citește cu delicii în tren. Filmul acesta adaptare a romanului **Timpul regăsit** nu ar trebui să lipsească din videoteca niciunui fan al romanului lui Proust, dar cu siguranță nu egalează complexitatea cărții, păienjeniișul acela de situații, frânturile de conversații, sutele de nuanțe sufletești sau impresii, care au transformat cartea într-o eternă capodoperă. În orice caz este mult mai reușit decât cealaltă adaptare după *În partea dinspre Swan*, în care povestea este cam monotună, la urma urmei este vorba despre gelozia nemăsurată a lui Swann pentru Odette, la jalousie, temă care îi cam obsedează pe toți îndrăgostiții lui Proust, pe care o bănuiește de infidelități safice, episod reluat mai târziu odată cu plecarea definitivă a Albertinei din viața lui Marcel.

Eseul 3. Umberto Eco și problema românilor din Italia

Profesorul italian de semiotică și romancierul Umberto Eco a sărit în ajutorul românilor din Italia <http://www.adevarul.ro/articole/romanii-din-italia-aparati-de-marele-scriitor-umberto-eco.html> scriind un articol din care reiese că vreo 60 la sută din violurile comise în această țară sunt opera italienilor, și că un premier, pe numele lui românizat Berlusconi, a dat bani judecătorilor ca să scape de proces. Mersi, domnule Umberto Eco! Așa da avocat, dacă aș fi președintele României i-aș acorda Steaua României în cel mai înalt grad posibil. Profesorul Umberto Eco are aproape toate cărțile traduse în limba română, a fost invitat la Târguri de carte și la Festivalul Literaturii Străine de la Neptun, îi știe bine pe italieniștii noștri, care îi sunt și traducători, a scris despre cărțile lui Ioan Petru Culianu, într-un cuvânt a privit întotdeauna cu simpatie cultura română, și fiind și un bun analist al mass media și un fin sociolog al comunicării știe exact care sunt fenomenele sociale care se petrec sub ochii lui în această țară, unde de când Liga Nordului a venit la putere, fantomele mussoliniene ale rasismului și xenofobiei au revenit, vorba lui Jacques Derrida din Spectrele lui Marx se aplică și național comunismului sau fascismului, veritabile spectre ale trecutului. Când Alessandra Mussolini, nepoata marelui Il Duce, face tot felul de declarații cum că toți bărbații din România nu ar trebui lăsați să circule prin Europa sau ar trebui castrați chimic, te întrebă dacă Italia chiar e o țară democratică, membră a Uniunii Europene, mai ales că Alessandra s-a distins pozând în Playboy. Problema Italiei, în acest moment, crede Umberto Eco, sunt italienii înșiși cu toate derapajele lor spre extrema dreaptă și naționalism, și nu românii, care în proporția de 94 la sută trăiesc cinstit și muncesc și ei cum pot.

Eseul 4. Tenia și parazitul

Cînd am descoperit în textul cărții lui Mario Vargas Llosa, **Scrisori către un tînăr romancier**, o carte superbă, by the way, că a fi scriitor ar echivala perfect cu situația în care porți permanent în tine o tenie, mi s-a părut o chestie absolut extraordinară. Mai ales că era perfect adevărat. De fapt, nici nu prea contează ce cred alții despre tine, viermele ăsta interior, pe vremuri William Blake vorbea de viermele triumfător, cel care te roade pe dinăuntru, și ajungi să te autodevori, așa ca șarpele euroboric. De fapt era ca-n povestirea lui Kafka, **Metamorfoza**, când Gregor Samsa se trezește într-o dimineață transformat într-un gândac. Kafka însuși visa să ajungă un parazit, eine Kaffer, adică un scriitor. Nu știu dacă scriitorul e victima acestui regim de parazitism sau numai unul dintre aceștia, știu că visul de a rămâne permanent în fața ecranului computerului meu e deocamdată unul utopic. Acum sufăr de grijile tatălui de familie(**Der Sorge der HausVater**) și nici măcar Odradek, păpușa din ațe și noduri nu mă poate înveseli.

Eseul 5. Ivanov sunt eu!

Prima dintre piesele scrise de Cehov, la vârsta de doar 26 de ani, Ivanov rămîne una dintre capodoperele literaturii dramatice rusești, care nu duce lipsă de piese de mare valoare și un soi de Himalaya, de pisc pentru orice actor care vrea să-și demonstreze măiestria pe scenă. Andrei Șerban declară în articolul din caietul program că a vrut să monteze piesa ca un omagiu adus versiunii unui alt mare artist, Peter Zadek, poate că există chiar o influență a montării acestuia, și mărturisește că nu ar putea niciodată pune în scenă Visul unei nopți de vară, presiunea spectacolului regizat de maestrul său Peter Brook fiind prea mare, el trăiește un soi de angoasa influenței, aflîndu-se într-un raport asemănător cu Furtuna lui Strehler. Cum nu le-am văzut sau nu am citit recent nimic despre cele două piese nu-mi prea dau seama ce natură ar avea raportul, știi doar că la noi, regretatul Liviu Ciulei a lăsat spectatorilor teatrului Bulandra două montări de care doamna Lucia Sturza Bulandra, cea care l-a descoperit și l-a adus pe regizorul Liviu Ciulei în teatru ar fi fost mîndră cu adevărat.

În această piesă de tinerețe un singur personaj problematizează, hamletizează, se analizează, restul sunt niște mecanisme, ca-n eseul lui Sabato, Oameni și mecanisme. Este vorba de Ivanov, un boiernaș de 35 de ani, care merge la Universitatea din Moscova ca să studieze agricultura modernă, apoi, ca un veritabil Don Quijote al timpului său, ca să-l parafrazăm pe Lermontov, unul dintre scriitorii preferați ai lui A.P. Cehov, alături de Pușkin, este citată în piesă și Dama de pică, se va chinui să construiască o moșie pornind de la principiile agriculturii super-performante, dar se izbește de ticăloșia celor din jur, în primul rînd de fariseismul lui Borkin, interpretat admirabil de Marius Manole, care surprinde exact trăsăturile personajului, și îi dă un aer ușor fantastic. Ofelia este tînăra care se îndrăgostește de Ivanov, Sașa, cea care vrea să i-l smulgă Sarei, cea care văzuse prima oară în Ivanov ceea ce era acesta cu adevărat, un mare spirit care se căuta pe sine. Poezia iubirii, atîta cît poate ea reprezenta o salvare este prezentă în piesă, tocmai pentru a contrazice tema aceasta a mercantilizării lumii, subtil dezvoltată în Livada de vișini sau Pescărușul, discuțiile obsesive despre bani și modul în care aceștia pot fi procurați, exprimă și îngrijorarea lui Cehov, care scria unui prieten că nu știe cum să mai facă rost de ei, și că a renunțat la ideea de a avea succes financiar, poate din acest motiv nu a renunțat niciodată la parctica medicală. Doctorul din Ivanov, inflexibil și scortșos, este de fapt un porte-parole al dramaturgului, el judecă necruțător lumea aceasta de nulități, cuprinsă de nostalgie și melancolie, vezi dialogurile dintre Conte, din nou în rolul acestuia joacă o partitură magistrală marele actor Victor Rebengiuc, secondat de Lebedev, cu talent egal în cheie de

comedie bufă de Cornel Scripcaru. Tema matrimonială este și ea foarte importantă, se discută mult despre zestre, Babakina își tranzacționează pînă la un punct titlul de contesă, dar planul eșuează și se îndreaptă spre o căsătorie cu Borkin, un ticălos simpatic, plin de viață, în ciuda unei boli de inimă, adevărată sau simulată, pînă la urmă nici nu aflăm care este adevărul.

Spre deosebire de lumea cea adevărată personajele lui Cehov pot spune orice, poezia și patetismul acestor tirade nu le transformă în niște simple discursuri artificiale, ei pot vorbi folosind cuvinte mari despre dragoste, iubire, succes social, și niciodată nu iau o notă falsă, nu spun lucruri care nu sună convingător și profuund, poate de aici vine chiar magia teatrului cehovian, unde nimeni nu trișează iar actorii trebuie să fie niște mici violoncele, ca cel la care Sara cîntă un duet cu Contele. Uite, de pildă, monologul lui Ivanov:

„Mașina asta umană e mult mai complexă decît îți închipui. În fiecare dintre noi sunt mai multe șuruburi, roți și valve decît crezi dumneata și nu putem judeca după două-trei superficiale aparențe. Eu nu te înțeleg pe dumneata, dumneata nu mă înțelegi pe mine și nici măcar pe noi înșine nu ne înțelegem”.

Medicul Cehov, cel care avea de la Dumnezeu capacitatea de a înțelege complexitatea mașinăriei umane, ne vindecă sufletele, ne obligă să luăm parte la drama senzațională a lui Ivanov, fără să putem interveni în sprijinul lui, privind doar cum este batjocorit, umilit și bîrfit de un grup imens de oameni inferiori, fără dimensiuni sau mai bine zis unidimensionali, oameni fără însușiri deosebite sau talente ascunse, oameni mortificați, care au încetat demult să se mai caute pe sine, sau poate că nu s-au căutat niciodată, niște crustacei, cum i-ar fi numit cu maliție A.Gide. Într-un alt monolog la fel de celebru Ivanov spune un lucru absolut senzațional, că și el a început să se mortifice, că se pregătește să moară:

„Am obosit, nu mai cred în nimic, îmi petrec zilele și nopțile ca un somnambul. Nu mă mai ascultă nici capul, nici inima, nici trupoul. Lîncezesc pasiv, scufundat în lene. Moșia se duce de rîpă, pădurea trosnește sub loviturile de topor. Nu aștept nimic, nu-mi pare rău de nimic, mi-e frică de ziua de mîine.... Cît despre Sarah...I-am jurat iubire veșnică, i-am promis fericirea. Și ea m-a crezut. În cinci ani am văzut-o cum se stinge sub povara scarificiului pe care ea l-a făcut pentru mine, dar Dumnezeu știe, nu mi-a reproșat niciodată nimic. Și eu? N-o iubesc... Cum? De ce? Nu înțeleg...”

Ce este fantastic la acest personaj este că într-o formă sau alta, acută sau cronică, cu toții suferim de boala pasivității lui Ivanov. Ivanov poate fi oricare dintre noi, oricare poate simți ceea ce simte el, și prin asta eroul lui Cehov rămîne unul genial.

Cîteva cuvinte despre montarea lui Andrei Șerban, ca de obicei regizorul propune mai mult decît un simplu spectacol, ci o heremeneutică a piesei Ivanov, pornind de la soluția care pare facilă a vodevilului, de aici o asemănare curioasă cu **Noaptea furtunoasă** a lui I.L.Caragiale, toți par un

piculeț dilii, ca-n **Zbor deasupra unui cuib de cuci**. Rusismul lor este accentuat pînă la parodie, Lebedevii își hrănesc musafirii cu eterna dulceață de coacăze în loc de icre negre și ea îi ordonă feciorului ca să stingă lumînările din salon după ce invitații ies pe verandă ca să facă economie, de fapt primele două acte ale piesei sunt mai mult comice în vreme ce scenele tragice predomină în ultimele două. Andrei Șerban a preferat să monteze varianta originală, cea în care Ivanov moare în timpul nunții, cealaltă, cea în care își trage un glonț în cap fiind impusă de gustul publicului rus. Oricum, dacă ar fi rămas la ea, celebrul adagiu despre teatrul lui Cehov, cu pușca de pe perete din actul întâii care anunță sinuciderea din ultimul act ar fi fost valabil, avem pușca dar moartea lui Ivanov pare mai tragică așa, el este pus la zid, acuzat de doctor. O distinsă doamnă care stătea pe un scaun de lîngă mine și se conversa în portugheză cu un domn mai în vîrstă, profesor de portugheză, era oripilată de spectacol și îl considera un simplu kitsch, m-am chinuit să-i explic că regizorul vrea să-i provoace pe spectatori, că asistă la un happening, și s-a decis să nu mai plece la pauză iar la final a și aplaudat jocul actorilor. Vlad Ivanov, pe care l-am văzut cu cîteva luni înainte în rolul de pieton nedisciplinat, care traversa podul Izvor fără să se asigure, a făcut un rol absolut fantastic, de actor de compoziție, îl văzusem în cîteva filme mai noi, în Polițist, adjectiv, dar se pare că scenariile sunt cam inepte, din moment ce un actor de teatru cum este el nu-și găsește un rol pe măsură în filme.

Eseul 6. Eco, Saramago și blogul

Este adevărat că blogurile nu fac o literatură, ca să-l parafrazăm pe Mihail Kogălniceanu, dar marii scriitori contemporani au simțit și ei nevoia aceasta imperioasă de a comunica cu cititorii lor așa că s-au pus cu burta pe carte, au învățat cum se scrie pe blog sau, uneori, au apelat la blogurile puse gratuit la dispoziție de marile ziare și au semnat adevărate seriale de eseuri sau luări de poziție. iar aici nu mă pot abține să nu fac o paralelă cu serialul lui Umberto Eco din revista italiană Espresso, **La bustina di Minerva**, traduse la noi sub titulatura **Pliculețul Minervei**.

În culegerea aceasta, în **Pliculețul Minervei**, Umberto Eco adună eseuri publicate în anii 80-90 în revista L'Espresso, titlul provenind de la o serie de chibrituri care purtau denumirea Minerva, pe spatele cărora autorul obișnuia să treacă diverse idei, un soi de post-it-uri, cu sens mnemotehnic, din care au rezultat în timp toate aceste frânturi de texte, firimituri de la marele festin al gândirii de tip semiotic, dar care au parfumul lor. În eserile respective Eco va face un inventar al unor mari greșeli de interpretare a unor cărți celebre, dar și cuvinte umflate și injurii la adresa unor mari compoziții muzicale sau tablouri celebre, cum ar fi o formulă care te pune pe gânduri, orgie de larmă și vulgaritate, care se referă nici mai mult nici mai puțin la Simfonia a cincea a lui Ludwig van Beethoven. Gazeta italiana Espresso oferă cititorilor săi gratuit colecția de articole scrise de Eco fără abonament iar cei care știu limba italiană o pot citi chiar online la adresa <http://espresso.repubblica.it/lista/opinioni/umbertoeco>.

Să nu uităm că una din temele predilecte ale profesorului italian și romancierului Eco era serendipitatea, descoperirea din greșeală, așa că nici în aceste eseuri nu scăpăm de analiza unor faulturi logice celebre, ale unor interpretări eronate ale operelor literare și nu numai.

Suficiența și prostia își dau mâna în această carte, în care autorul nu precupește sub nicio formă ironia și sarcasmul pentru a-i biciui pe cei care au emis acele judecăți de valoare, de fapt pe lângă articolele din carte Umberto Eco a adăugat mereu altele și a transformat această rubrică într-un blog de scriitor, cum aveau și Jose Saramago, laureat al premiului Nobel pentru literatură, de altfel ultima lui carte, editată postum, caietul-texte scrie pentru blog, în perioada septembrie 2008-martie 2009, provine din acest blog, din păcate însă scriitorul a murit și eforturile sale au fost în van, sau Paulo Coelho. Îmi mai vine în minte doar un alt exemplu, Haruki Murakami după ce a scris romanul **Kafka pe țârm**, a deschis un asemenea blog în care a dialogat cu mii de cititori japonezi, explicându-i fiecăruia și răspunzând la întrebări, cartea care a fost publicată în Japonia s-a bucurat de un succes

la fel de mare cu romanul propriu zis. La noi există mai multe ziare care prezintă diverse bloguri de critici literari sau scriitori, cel mai interesant și pe care l-am putea compara, mutatis mutandis, cu cel al lui Umberto Eco este blogul. Sunt convins că dacă ar fi trăit G.Călinescu, binecunoscut pentru eseurile sale, și-ar fi făcut un blog pe wordpress și ar fi postat eseuri zi de zi!

În privința blogului meu aș face câteva precizări importante. Nu cred că blogul poate juca rol de operă omnia, dar recunosc că mai multe texte de aici au fost copy-păstuite în cărțile mele, doar dacă mi-au plăcut foarte tare, că din anumite semințe s-au născut eseuri mai ample sau capitole întregi din cărți, că nu prea cred că genul acesta de eseuri de blog valorează mai mult decât cronicile mele literare, sau decât cărțile pe care le-am scris sau le voi scrie, și pe care le consider, aidoma lui Proust, copii mei spirituali. Scriind pe blog eu caut să selectez doar firimituri, crîmpeie din marea literatură universală, dar nu-s întotdeauna de părere că asemenea eseuri pot fi elaborate sau prezentate drept literatură, e doar un important element ludic sau de comunicare cu cititorii, aș prefera ca aceștia să-mi citească articolele sau cărțile, pentru că acolo am cu adevărat ceva de spus.

Blogurile nu-ți asigură automat talentul literar, ele nu-s decât o formă de loisir, Noica spunea în eseul său Despre lăutărism că cei care vor să facă eseu nu trebuie să o ia de jos în sus, adică să cînte fără note despre orice, ci să atingă o dimensiune spirtituală impresionantă, să creeze o operă și apoi să se joace, dîndu-și cu părerea despre chestii mărunte, printre cei citați de el se numărau Ortega y Gasset, Mircea Eliade, Albert Eistein, Arnold Toynbee sau Bertrand Russell. Cred că are dreptate, eseul și blogul merg mîna-n mîna, dar blogurile interesante sunt cele ale unor personalități care au performat în afara internetului, cred că operele lui Eco, Saramago, sau Murakami ar fi existat bine mersi și fără ziarele care le publică opiniile sau blogurile personale unde au scris vremelnic. Sper ca textele de pe blogul Poiana lui Mayuma să fie doar o invitație la lectura cărților lui Iulian Băicuș, care sunt mai serioase decât autorul lor și mai dificile decât eseurile de aici.

P.S. Evident, nu m-am considerat nicio clipă un mare scriitor de talia lui Jose Saramago, dar mi-aș dori să ajung un bun profesor de literatură ca Umberto Eco, dar nu numai!

Eseul 7. Scriitorii mei preferați

Am fost întrebat recent de studenții mei care sunt scriitorii mei preferați, cei pe care i-aș lua cu mine pe o insulă, etc. În discursul său la Facultatea de Litere romancierul Italian Antonio Tabucchi care de profesie era chiar profesor de literatură portugheză la o universitate din Italia, și care a devenit Doctor Honoris Causa cu câțeva luni înainte de moartea sa prematură, declara că literatura este o religie politeistă, că cine iubește romanul în general se închină în fața mai multor altare, poți să iubești o sută de romancieri români și universali cu dragoste egală, nu e ca în creștinism, în care volens-nolens te închini unui singur zeu. Porunca lui Iehova “Nu-ți face chip cioplit și nu te închina nimănui în afara mea” nu funcționează aici. Romancierii pot fi din epoci diferite, din culturi diferite, pot scrie în limbi diferite deși sunt așezați pe același raft ca în eseul lui T.S. Eliot, intitulat **Tradiție și talent personal**, dar pot transmite același mesaj umanist, cel al prețuirii valorilor umane eterne, cel al consolidării binelui și al îmbrăcării lumii în haine artistice. Nu-mi plac romanele meschine, care prezintă situații din viață în care Răul nu este transfigurat artistic, ci este doar copiat, nu-mi place pictura asta de șevalet a lumii dintre blocuri, cu vulgaritatea și lipsa de busolă din lumea contemporană. Lista scriitorilor mei preferați din aceste motive expuse aici foarte succint este foarte lungă, nu am să vă inoportunez cu ea week-end-ul dar vă spun că și eu figurez pe ea. Foarte simplu, dacă mie nu mi-ar plăcea cum arată cărțile mele, dacă nu aș fi primul lor critic, probabil că nu le-aș publica niciodată.

Eseul 8. Pe Marte totul staționează

Pentru că am văzut aseară un film american care avea drept subiect colonizarea planetei Marte, mult mai idiot decât **Solaris**, după un timp au făcut și americanii o versiune a romanului lui Lem, destul de idioată în opinia mea, mi-am amintit că prin liceu mi-a căzut în mâini romanul lui A.N.Tolstoi, **Aelita**, în care pe planeta roșie are loc chiar o revoluție marxistă iar cei ajunși acolo își salută rudele ceva mai îndepărtate cu formula: “Bună ziua, tovarăși marțieni!”.

Și cum nu am mai citit de mulțișor literatura S.F. am împrumutat de la biblioteca facultății studiul lui Florin Manolescu, Radu Pavel Gheo și-a relansat și el de curând un volum la temă, și am început să inventariez toate temele și motivele acestei literaturi cam neglijate pe la noi. E drept că pe mine mă preocupa un cu totul alt subiect, cel al distopiei, dar asta are practic o importanță redusă. Deși e scris în 1980 studiul lui Florin Manolescu își păstrează în multe privințe parfumul inițial, și orice tip care se preocupă de acest domeniu nu îl poate ignora.

M-a pus pe gânduri și faptul că Vaticanul a dat un comunicat oficial, probabil în vreo enciclopedie adresată *urbi et orbi* în care recunoștea pentru prima dată posibilitatea ca viața să existe în spațiul extraterestru, încât acum îmi pun problema dacă nu cumva cazul Roswell a fost o chestie reală. Parcă văd un O.Z.N. aterizat în fața bazilicii San Pietro din Roma și din el vreo câteva ființe mici și verzi coborând și rostind cuvintele magice: “We come in peace”. Dacă ne vom întâlni cu ei ne vor dărui tot ce știu, secretul tinereții fără bătrânețe, al vindecării tuturor maladiilor, tehnologii de vârf, etc. Imediat am văzut că oltenii s-au hotărât să-și înființeze într-un sat de lângă Craiova o ramură a unei biserici care credea în a doua venire a extraterestrilor pe Terra. 🤪 Ca întotdeauna, oltenii noștri sunt mai rapizi decât restul populației!

Și ca o codiță, pentru că în filmul de duzină deșertul era de culoare roșie m-am gândit la povestirea lui Dino Buzzati, **Deșertul tătarilor**, transformată în film, și la romanul lui Abe Kobo, **Femeia nisipurilor**. Cred că prozatorul sud-african Koetzee a preluat ideea de la Buzzati și a scris **Așteptându-i pe barbari**, roman care seamănă foarte mult cu un alt roman mai puțin cunoscut și citit la noi, dar care a luat premiul Goncourt, romanul lui Vintilă Horia, **Dumnezeu s-a născut în exil**. Iar recent am recitat câteva capitole din romanul lui Bujor Nedelcovici, **Zile de nisip**, filmul lui Dan Pița, **Faleze de nisip**, fiind interzis de cenzura comunistă imediat după premieră iar un Ceaușescu peltic, agramat și total analfabet a ținut un speech la o Plenară de la Mangalia în 1983 vituperând împotriva romancierilor care nu prezintă eroismul tineretului din România, pe care l-am revăzut în

documentarul de joia trecută, așa ca să ne amintim cine hotăra soarta cineaștilor și romancierilor de la noi. Bujor Nedelcovici a dat în **Al doilea mesager** prima noastră distopie integrală din literatura română și una din puținele scrise în Estul Europei, iar versiunea tradusă de Alain Paruit în limba franceză i-a fost adusă în România de un tip foarte curajos din Geneva, cu care s-a întâlnit, episod care-i va inspira unul dintre romanele sale ulterioare. Bujor Nedelcovici a publicat între timp un volum cu notele informative date de diverși scriitori pe seama lui, iar serialul acesta continuă și promite noi și noi date interesante, îngropate în nisip. Și ca să închei, nu-i așa că noi înșine eram cam extraterestri în propria noastră țară?

Și atunci formula de tovarăși marțieni nu ar trebui să ni se aplice în primul rând nouă?